

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในบทนี้ เป็นนำเสนอสถานภาพความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง รวมทั้งสถานะภาพความรู้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช้างและการแห่ช้าง ในภาคเหนือของประเทศไทยและใกล้เคียง และแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลของการศึกษาภาคเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 บริบทของอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
 - 2.1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม
 - 2.1.2 ลักษณะกายภาพของอำเภอแม่เมาะ
 - 2.1.3 ประวัติความเป็นมาของชุมชนและอำเภอแม่เมาะ
 - 2.1.4 ชุมชนและประชากร
 - 2.1.5 การปกครอง
 - 2.1.6 สภาพทางเศรษฐกิจ
 - 2.1.7 มรดกวัฒนธรรมและประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ
- 2.2 สถานะภาพความรู้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช้างและการแห่ช้าง ในภาคเหนือของประเทศไทยและใกล้เคียง
 - 2.2.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องการแห่รูปช้าง
 - 2.2.2 ประเพณีที่มีรูปช้างเกี่ยวข้อง
 - 2.2.3 ปราสาทผ้าขาว (หอผ้าขาว) เครื่องสักการะสำคัญที่นิยมใช้ควบคู่ในการแห่ช้าง
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารั้งนี้
 - 2.3.1 แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
 - 2.3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
 - 2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสาน

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เอกสารและหนังสือ

2.4.2 งานวิจัย

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

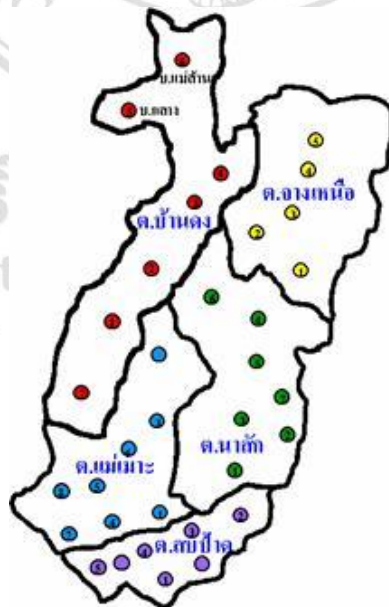
ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 บริบทของอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

2.1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

อำเภอแม่เมาะเป็นหนึ่งใน 13 อำเภอของจังหวัดลำปาง ที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ อยู่ห่างจากศูนย์ราชการจังหวัดลำปาง 12 กิโลเมตร อำเภอแม่เมาะ มีเนื้อที่ทั้งหมด 860.44 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ 537,775 ไร่) โดยแยกเป็นรายตำบล ดังนี้

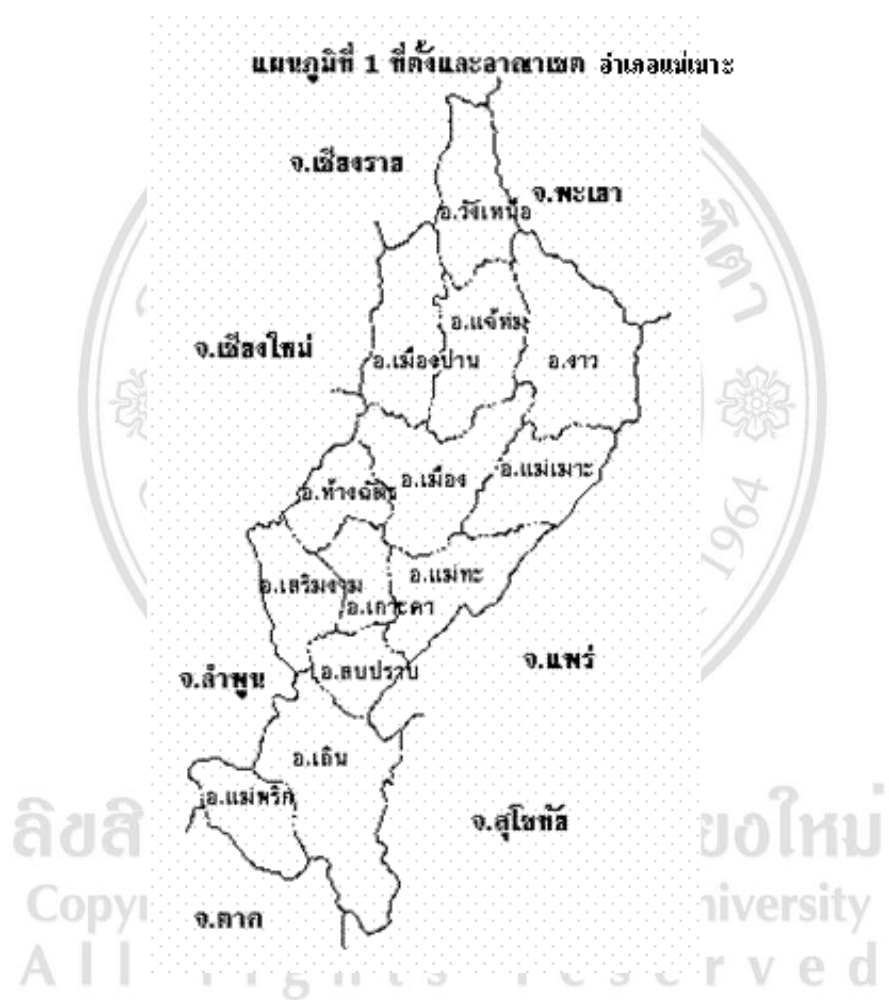
1. ตำบลแม่เมาะ	จำนวน 117.5	ตารางกิโลเมตร	หรือ 73,437 ไร่
2. ตำบลบ้านดง	จำนวน 354.92	ตารางกิโลเมตร	หรือ 221,825 ไร่
3. ตำบลนาสัก	จำนวน 131.63	ตารางกิโลเมตร	หรือ 82,269 ไร่
4. ตำบลสบป่าด	จำนวน 148.5	ตารางกิโลเมตร	หรือ 92,812 ไร่
5. ตำบลจางเหนือ	จำนวน 107.89	ตารางกิโลเมตร	หรือ 67,431 ไร่

ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงอาณาเขตของหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอแม่เมาะ
ที่มา : โครงการศึกษาเรียนรู้ชุมชนการจัดทำแผนที่ทางสังคม 2554

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอจาว,อำเภอเจ้าหมื่น จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอลอง จังหวัดแพร่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 2.2 แผนที่แสดงอาณาเขตของอำเภอแม่เมาะ
ที่มา : โครงการศึกษาเรียนรู้ชุมชนการจัดทำแผนที่ทางสังคม 2554

2.1.2 ลักษณะกายภาพของอำเภอแม่เมาะ

สภาพพื้นที่เป็นแอ่งกระทะ ทางตอนเหนือของอำเภอเป็นภูเขาและป่าไม้ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่อำเภอ มีพื้นที่ราบลุ่มที่จะใช้เพาะปลูกได้ประมาณ 4,000 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบระหว่างหุบเขา สภาพดินทั่วไปเป็นดินปนทราย อากาศค่อนข้างอบอ้าว และหนาวจัดในฤดูหนาว มีโอกาสฝนตกน้อย ส่วนใหญ่จะอยู่ในเงาฝน พื้นที่ส่วนใหญ่มีโอกาสฝนตกประมาณ 60-80 วัน/ปี

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ ประมาณเดือนมีนาคม – เดือนมิถุนายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ ประมาณเดือนกรกฎาคม – เดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ ประมาณเดือนพฤศจิกายน – เดือนกุมภาพันธ์¹

2.1.3 ประวัติความเป็นมาของชุมชนและอำเภอแม่เมาะ

อำเภอแม่เมาะเดิมเป็นเขตการปกครองของอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2519 และเป็นอำเภอแม่เมาะตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม 2527 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษเล่มที่ 96 ตอนที่ 101 แม่เมาะ เดิมเรียกกันว่า บ้านแม่เหาะ นานเข้าจะเพี้ยนเป็นแม่เมาะ หรือเมืองเมาะ คำว่า “เมาะ” หมายถึง เมาะ ตามตำนานเล่าว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่งรุดงค์โปรดสัตว์ผ่านมาในเขตนี้ ได้พบแต่ความแห้งแล้งกันดารมาตลอดทาง วันหนึ่งได้ศึกษาจรรยาพบแม่น้ำสายหนึ่งใสสะอาด มีต้นไม้ให้ความร่มรื่น ชุ่มชื้นดีจึงได้กล่าวกับราษฎรแถบนี้ว่า ถ้าน้ำสายนี้อุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะพักอาศัยเพราะมีความร่มเย็น นับแต่นั้นมาราษฎรแถบนี้จึงเรียกขานแม่น้ำสายนี้ว่า “แม่น้ำเหาะ” ต่อมาเพี้ยนไปเป็นแม่น้ำแม่เมาะ ซึ่งบริเวณนี้เป็นทางผ่านของผู้ที่จะเดินทางไป อำเภองาว จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย และนิยมแวะพักระหว่างทางกันที่นี่ ถือเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับพักพิงของผู้เดินทาง ชื่อแม่เมาะ จึงเรียกเป็นชื่อของอำเภอต่อมาจนถึงปัจจุบันที่ว่าอำเภอแม่เมาะเดิมนั้นตั้งอยู่ บ้านเมาะหลวง หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะอยู่ใกล้กับโรงไฟฟ้าแม่เมาะหน่วยที่ 1 ถึง 3 ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะได้ทำการเปิดเหมืองเพื่อขุดถ่านหินลิกไนต์ขึ้นมาใช้ในการผลิต

¹เทศบาลอำเภอแม่เมาะ . [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.tasaban-maemoh.go.th/> (6 กรกฎาคม 2557)

กระแสไฟฟ้าโดยได้กินอาณาเขตไปถึงหลายหมู่บ้านในตำบลแม่เมาะ จึงได้ทำการอพยพราษฎรออกมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หมู่ 7, 8, 9 ตำบลแม่เมาะ โดยการไฟฟ้าได้จัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 80 ตารางวา ไปจนถึงครอบครัวละ 1 ไร่ 3 งาน และงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อใช้ในการรื้อถอน และก่อสร้างสถานที่ราชการ สถานสำคัญ เช่น ที่ว่าการอำเภอ โรงพยาบาล สถานีตำรวจภูธร สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่เมาะ สำนักงานเกษตรอำเภอ โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ โรงเรียนแม่เมาะวิทยา โรงเรียนวัดบ้านแหม วัดเมาะหลวง วัดทุ่งกล้วยโพธาราม ศาลหลักเมือง และให้บริการด้านสาธารณสุขปโภค จัดทำถนนลาดยาง ไฟฟ้า น้ำประปา และยังคงเรียกชื่อหมู่บ้านของคนเหมือนเดิม เช่น บ้านเมาะหลวง บ้านนาแหม บ้านเวียงสวรรค์ ส่วนหมู่บ้านที่เปลี่ยนชื่อคือ บ้านหางสูงเป็น บ้านใหม่มงคล

ชุมชนเมาะหลวงเป็นชุมชนหนึ่งในอำเภอแม่เมาะ โดยชุมชนนี้มีตั้งแต่สมัยในเขตพื้นที่เดิมก่อนอพยพ มีวัดประจำหมู่บ้านคือวัดทุ่งกล้วยโพธาราม ซึ่งเป็นวัดแรกของหมู่บ้าน และวัดที่สองคือวัดเมาะหลวง ชุมชนแห่งนี้ตั้งแต่อดีตจะมีคนท้องถิ่นอาศัยอยู่ก่อนแล้วเพียงเล็กน้อย เป็น กลุ่มไทยวน จนต่อมามีกลุ่มชาวไทยใหญ่ได้เข้ามาทำสัมปทานไม้สัก เนื่องจากพื้นที่บ้านเมาะหลวงในอดีตมีป่าไม้สักเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวบ้านได้เรียกกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ที่นี่ว่า เป็นพวก “เงี้ยว” ซึ่งได้แต่งงานกับคนในพื้นที่จนเกิดเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ และต่อมากในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการก่อกบฏเงี้ยว ในจังหวัดแพร่ ชาวไทยใหญ่ก็ได้มาแวะพักในเขตบ้านเมาะหลวงแห่งนี้และก็ได้มีการปักหลักอยู่ในที่แห่งนี้ เพิ่มเติมเข้ามา และประกอบกับการทำสัมปทานไม้สัก ในเขตชุมชนท่ามะโอจังหวัดลำปาง ชาวไทยใหญ่ก็ได้เพิ่มเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากที่เข้ามาอาศัยยังชุมชนเมาะหลวง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลว่า กลุ่มชาวไทยใหญ่กลุ่มแรกที่เข้ามาในชุมชนเมาะหลวงนั้น คือกลุ่มของพ่อเฒ่า ส่างดำ ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าหลวงเมืองเมาะ ต้นตระกูลป้อกคำอู่ เป็นคนแรก และยังมีบุคคลสำคัญในชุมชนแห่งนี้ เช่น พ่อเฒ่าพะกาซอใหญ่ พ่อเฒ่าส่งจ๊กต๊ะ พ่อเฒ่าส่งน้อย พ่อเฒ่าส่งเมืองไย ซึ่งได้มาแต่งงานกับคนพื้นถิ่นทั้งสิ้น พ่อเฒ่าส่งตาในฐานะเจ้าหลวงเมืองเมาะ ได้ตั้ง เสา 5 เสา เพื่อเป็นเสาหลักเมืองแก่ชุมชนเมาะหลวง เป็นเสาหลักเมืองแห่งการรวบรวมขวัญและกำลังใจของคนในหมู่บ้านเอาไว้ และได้สร้างศาลากลางบ้านเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมในหมู่บ้านและศาสนสถานอื่นๆ ซึ่งหลังอพยพในปี 2533 ผู้ใหญ่บ้านชุมชนเมาะหลวงในขณะนั้น ก็ได้รับเงินจากการไฟฟ้า

เพื่อใช้เป็นเป็นค่าใช้จ่ายในการย้ายเสาหลักเมือง 5 เสา นี้มาประดิษฐานไว้ยังที่แห่งใหม่อีก
ด้วย²

ภาพที่ 2.3 กลุ่มชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านแม่หลวง

2.1.4 ชุมชนและประชากร

อำเภอแม่เมะ มีทั้งหมด 5 ตำบล 42 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย

2.1.4.1 เทศบาลตำบลแม่เมะ จำนวนประชากร 16,517 คน

ประกอบไปด้วย หมู่ 1 ห้วยเป็ด หมู่ 2 ห้วยรากไม้, หมู่ 3 หางหุง, หมู่ 4 แม่
เมะ, หมู่ 5 ปงชัย, หมู่ 6 ห้วยคิง, หมู่ 7 ไหม่นาแหม, หมู่ที่ 8 แม่หลวง, หมู่ที่
9 เวียงสวรรค์, หมู่ที่ 10 ห้วยเป็ดใหม่มงคล หมู่ที่ 11 นาแหมพัฒนา

2.1.2.2 ตำบลบ้านดง จำนวนประชากร 1,079 คน

ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านหัวฝาย, หมู่ 2 บ้านดง, หมู่ 3 บ้านท่าลี, หมู่ 4
บ้านจำปุย, หมู่ 5 บ้านกลาง, หมู่ 6 บ้านแม่ส้าน, หมู่ 7 บ้านสวนป่า

2.1.2.3 ตำบลนาสัก จำนวนประชากร 5,521 คน

ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านแม่จาง , หมู่ 2 บ้านปางปวย , หมู่ 3 บ้านวัง
น้ำตอง, หมู่ 4 บ้านนาสัก, หมู่ 5 บ้านใหม่รัตน โกสินทร์, หมู่ 6 บ้านสบจาง,
หมู่ 7 บ้านแม่หลวง

² สัมภาษณ์นางรวงทอง รักษ์สกุล, นักวิชาการ อาจารย์โรงเรียนอนุบาลแม่เมะ (เก็บข้อมูลช่วงการศึกษาการศึกษา
ประเพณีแห่ช้างฟ้า ชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วมของ
ภาคประชาสังคม, 31 พฤศจิกายน 2556)

2.1.2.4 ตำบลสบป่าด จำนวนประชากร 1,404 คน

ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านสบป่าด, หมู่ 2 บ้านสบเดิน, หมู่ 3 บ้านสวน
ป่าแม่จาง, หมู่ 4 บ้านสบเหมาะ, หมู่ 5 บ้านห้วยรอกไม้

2.1.2.5 ตำบลจางเหนือ จำนวนประชากร 1,011 คน

ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านปางแท่น, หมู่ 2 บ้านนาแซ่, หมู่ 3 บ้านกอรอก,
หมู่ 4 บ้านทาน, หมู่ 5 บ้านวังตม³

2.1.5 การปกครอง

การปกครองในอำเภอแม่เมาะ มี 2 รูปแบบ

รูปแบบหนึ่ง เป็นการปกครองตาม พระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น

นายอำเภอเป็นหัวหน้าส่วนราชการ ในการสั่งงานและกระจายนโยบายในการบริหาร
ส่วนตำบลท้องถิ่นภายในอำเภอที่ได้รับผิดชอบ

กำนันดูแลตำบล ประสานงานไปยังผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านในสังกัดหลังจากรับ
นโยบายมาจากนายอำเภอ

ผู้ใหญ่บ้าน โดยสามารถมีผู้ช่วยได้ 1 หรือ 2 คน ดูแลลูกบ้านของตนเองทั้งในเรื่องของ
ความเป็นอยู่ การแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

รูปแบบที่สอง การปกครอง ตาม พระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอีก
รูปแบบหนึ่ง ที่มีเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ในแต่ละพื้นที่ที่มาจากการ
เลือกตั้งของท้องถิ่น มีนายกเทศมนตรีและนายก อบต. รับผิดชอบ มีเทศบาลอยู่ 1
เทศบาล ได้แก่เทศบาลตำบลแม่เมาะ

มีองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ 4 แห่ง ได้แก่

องค์การบริหารส่วนตำบล บ้านดง

องค์การบริหารส่วนตำบล นาสัก

องค์การบริหารส่วนตำบล จางเหนือ

องค์การบริหารส่วนตำบล สบป่าด⁴

³ เทศบาลอำเภอแม่เมาะ . [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.tasaban-maemoh.go.th/> (6 กรกฎาคม 2557)

2.1.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของราษฎรในเขตเทศบาลตำบลแม่เมาะ มีดังนี้

2.1.6.1 ประกอบอาชีพเกษตรกร ประมาณ 9 %

2.1.6.2 รับราชการ, พนักงานรัฐวิสาหกิจ ประมาณ 14 %

2.1.6.3 พนักงานหน่วยงานเอกชน ประมาณ 6 %

2.1.6.4 ธุรกิจส่วนตัว ประมาณ 5 %

2.1.6.5 รับจ้างทำงานทั่วไป ประมาณ 52 %

2.1.5.6 อื่น ๆ ประมาณ 14 %⁵

2.1.7 มรดกวัฒนธรรมและประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ

อำเภอแม่เมาะเป็นอำเภอที่เก่าแก่ของจังหวัดลำปางอำเภอหนึ่งซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงกิ่งอำเภอเล็กๆ ที่อยู่ในหุบเขา และมีการเข้าร่วมอาศัยของกลุ่มชาวไทยใหญ่และคนในพื้นที่ถิ่น อำเภอแม่เมาะจึงได้มีประเพณีและศิลปะวัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมาโดยมีประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาดังนี้

2.1.7.1 ประเพณีสงกรานต์พระเจ้า 3 พระองค์

พระพุทธรูปโบราณ 3 องค์ เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชาของชาวเมาะหลวงเก่า ประดิษฐานในวิหารหลวงวัดเมาะหลวง พระพุทธรูปองค์แรกมีหลักฐานพระพุทธรูปว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 โดยฝีมือสล่าชาวเงี้ยว มีพุทธลักษณะล้านนาผสมศิลปะไทยใหญ่ หลังจากนั้นอีก 10 ปีเศษ จึงได้สร้างพระพุทธรูปองค์ที่ 2 ขึ้น โดยสล่าชาวล้านนาเป็นพุทธลักษณะล้านนาผสมศิลปะรัตนโกสินทร์ ส่วนพระพุทธรูปองค์ที่ 3 เป็นองค์เล็กสร้างโดยพ่อหนานเกษม เขมจารีย์ สล่าคนสำคัญของอำเภอแม่เมาะในปัจจุบัน โดยสร้างขึ้นใน พ.ศ.2495 การเคลื่อนย้ายพระพุทธรูป 3 องค์ เกิดจากการถมพื้นที่ดินเพื่อก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าและพื้นที่ตามโครงการของ กฟผ. ซึ่งน้ำเริ่มที่จะเข้าท่วมวัด และหากปล่อยเวลาผ่านไปนานเข้าเกรงว่าหากไม่ย้ายพระพุทธรูป 3 องค์นี้จำทำให้พระพุทธรูปองค์จมอยู่ใต้น้ำในที่สุดตัวอย่าง เช่น วัดสบม้าที่ตั้งอยู่ท้ายเขื่อนที่จมอยู่ใต้น้ำในที่สุด ชาวเงี้ยวตระหนักดีว่าพระพุทธรูป 3 องค์

⁴ เทศบาลอำเภอแม่เมาะ. [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.tasaban-maemoh.go.th/> (6 กรกฎาคม 2557)

⁵ เรื่องเดียวกัน

เป็นส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์ พวกตนจึงได้ปรึกษาหารือกับคณะผู้บริหารการไฟฟ้าฝ่ายผลิต เพื่อขอสูบน้ำที่ท่วมข้างออกและเคลื่อนย้ายพระพุทธรูป 3 องค์ โดยการรื้อถอนตัวอาคารพระวิหารเพื่อให้ความสะดวกในการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปขนาดใหญ่ออกไป

ในที่สุดการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ใช้เครื่องจักรกลและรถบรรทุกเคลื่อนย้ายพระเจ้าทั้ง 3 องค์ มาไว้ บริเวณหน้าวัดเมษะหลวงในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2542 เนื่องจากพระพุทธรูปมีขนาดใหญ่กว่าประตูวิหาร และการก่อสร้างวิหารก็มิได้เตรียมการไว้แต่แรกเพื่อการประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์จากวิหารหลังเก่า ต่อมาคณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมอำเภอเมษะหลวง ได้เสนอคณะกรรมการบริหารส่วนอำเภอของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ดำเนินการก่อสร้างอาคารศูนย์วัฒนธรรมเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์ เพื่อเป็นที่เคารพสักการะเป็นสถานที่จัดงานรดน้ำดำหัวพระพระสงฆ์ ผู้อาวุโส และสงฆ์พระเจ้าทั้ง 3 องค์ ทั้งนี้โดยกำหนดพิธีดังกล่าว ขึ้นในวันที่ 21 เมษายน 2549 หรือในวันที่ทางราชการสะดวกเป็นวันจัดพิธีสงฆ์พระเจ้าทั้ง 3 องค์⁶

2.1.6.2 ประเพณีदानข้าวจี ข้าวหลาม และदानหัวพระเจ้า

การทำบุญการถวายข้าวจี ข้าวหลาม เป็นการถวายทานอย่างหนึ่งในช่วงฤดูหนาว คำว่า ข้าวจี ข้าวหลาม เป็นคำ 2 คำซ้อนกันเพื่อความคล้องจองแต่โดยความหมายแล้วเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะว่า “จี” หมายถึงการย่าง การปิ้งไฟนั้นคือ การย่างกระบอกข้าวหลามจนสุกจนรับประทานได้นำมาถวายพระประธานในศาลาวิหาร ถวายพระสงฆ์เพื่อเป็นการบริโภคน้ำเป็นอาหาร คำนี้มีความหมายแตกต่างกันคือ ในภาคอีสานและภาคเหนือบางแห่งข้าวจีจะทำจากข้าวเหนียวสุกในกระต๊อบข้าว หรือข้าวเหนียวในกระบอกข้าวหลามนำมาปิ้งเป็นก้อนแบนๆ แล้วนำไปย่างบนเตาไฟอ่อนๆ พลิกกลับไปมา อาจจะชุบไข่เป็ด ไข่ไก่โรยเกลือให้มีรสเค็มเล็กน้อย เมื่อข้าวเหนียวปิ้งจนมีสีเหลืองจะส่งกลิ่นหอมชวนรับประทาน ข้าวเหนียวปิ้งแบบนี้เรียกว่า “ข้าวจี” ในภาคอีสานจะมีประเพณีงานบุญข้าวจีในเดือน 3 ส่วนในภาคเหนือโดยเฉพาะใน

⁶ แดง ทัศนชัย, เยือนถิ่นแม่เมษะ, (ลำปาง : ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2553), หน้า 17.

เขตอำเภอแม่มาะ การตานข้าวจี ข้าวหลาม จะมีขึ้นในช่วงเดือนหกเพ็ญ (เป็ง)
ซึ่งอยู่ราวเดือนมกราคม

การถวายข้าวจีหลามนิยมนำมาถวายพระสงฆ์พร้อมกับการนำพิน (หัว) มา
ถวายพร้อมกันไป แต่ก็มีบางหมู่บ้านที่ยังยึดแนวปฏิบัติแบบเก่าคือถวายหัว
และจุดไฟให้พระเจ้าหิงไฟจริง พิธิตานหัวพระเจ้าหิงไฟตานหัวที่มีการ
จุดไฟเพื่อถวายพระพุทธรเจ้าเพื่อความอบอุ่นในช่วงฤดูหนาวนั้น กระทำขึ้น
ในเดือน 4 เป็ง ประมาณ 4.00 -5.00 น. โดยก่อนหน้านั้นชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา
จะไปหาไม้พินในป่ามาเตรียมไว้ ไม้พินเป็น ไม้เนื้อแข็งชนิดหนึ่งเรียกว่า “ไม้
กี้” หรือ ไม้พระเจ้า ไม้ชนิดนี้ติดไฟง่ายและชาวบ้านยังห่อเผาไฟจุ่มน้ำให้สีน้ำ
เงินแกมม่วงทาบบริเวณน้ำกักเก็บได้ นำมากองเป็นทรงรูปกรวยทรงสูง กอละ
80 ท่อน โดยถือว่าจำนวน 80 หมายถึง พระชนม์มายุพระพุทธองค์ ยืนยาว 80
ปี จึงบริณิพาน หากมีจำนวนไม้พินเกิน 80 ท่อน ก็เริ่มก่อเป็นกองพินใหม่ กอง
พินนี้จะตั้งภายนอกวิหารตรงหน้าพระประธาน โดยถือว่าการถวายทานหัว
ต่อพระพุทธรเจ้าโดยตรง

เมื่อได้เวลาอันสมควร ผู้ที่เป็นอาจารย์วัดจะนำพินหัวจำนวนหนึ่งโดยสมมุติ
ให้เป็นตัวแทนของพินหัวทั้งหมดนำไปวางไว้เบื้องหน้าพระประธานแล้ว
กล่าวคำถวายเป็นภาษาบาลี พระสงฆ์จะสวดอนุโมทนา เมื่อสวดจบอาจารย์
วัดจะนำพินหัวออกไปจุดไฟที่ละกองจนหมดทุกกอง แสงไฟจากพินหัว
ให้ความอบอุ่นแก่ไปทั้งบริเวณและภายในวิหารที่มีพระประธานหรือพระเจ้า
และพระพุทธรูปทุกองค์ได้รับไออุ่นจากกองเพลิงตานหัว เมื่อพินหัวหมด
ลงก็เป็นเวลาแสงอาทิตย์ขึ้นจับขอบฟ้า พุทธศาสนิกชนต่างนำข้าวปลาอาหาร
ที่เตรียมไว้มายังศาลาวัด รวมทั้งผู้ที่มิได้นำพินหัวมาร่วมพิธีตานหัวก็จะนำ
หัวมาถวายพร้อมกับถวายภัตตาหาร เมื่อถึงเวลาทำพิธีอาจารย์จะนำไหว้
พระและอาราธนาศีล พระสงฆ์ก็จะให้ศีลให้พร หลังจากพระให้ศีลให้พร
เสร็จอาจารย์วัดก็กล่าวนำคำถวายข้าวพระพุทธครั้งนี้ อิมัง สุปะ พยัญชนะ
สาสิมัง โภชนนามัง อุทะกัง ะรัง พุทธัสสะปุเชมิ กล่าวคำถวายเสร็จ
พระสงฆ์เริ่มสวดบท อิติปิโสฯ ในช่วงนี้พอถึงพระสงฆ์สวดถึงบทพาหุ
ชาวบ้านก็เริ่มทยอยใส่บาตรหลังจากเทศนาอานิงส์หัวพระเจ้าเสร็จ อาจารย์ก็

จะนำส้มป่อยกล่าวคำขอขมาของถวายพระทั้งหมดและสูมาขึ้นแก้วทั้งสาม ซึ่งถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด ประเพณีนี้เคยทำกันในทุกพื้นที่ของล้านนา⁷

2.1.7.2 ประเพณีทำบุญบวชนาคไทยเงี้ยว

การทำบุญบวชนาค (แห่ลูกแก้ว) ประเพณีนี้มีมาอย่างช้านานแล้ว แต่ที่แม่เมาะหรือเมืองเมาะนี้ จะมีลักษณะคล้ายกับทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนสาเหตุที่เหมือนแม่ฮ่องสอนก็เพราะว่าแม่เมาะมีชาวเงี้ยวสร้างเมืองและอยู่ที่นี่เป็นจำนวนมาก จึงมีประเพณีบวชนาคหรือบวชลูกแก้วต่างลงเหมือนแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันนี้ประเพณีบวชต่างลงหมดไปเพราะว่าไม่มีใครสืบทอดประเพณี จึงได้หายไป เมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ยังมีประเพณีนี้อยู่โดยมีลักษณะคือ การแต่งตัวให้พระนาคหรือลูกแก้วคล้ายกับงานสากลงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถ้าเป็นตัวพระนาคหรือลูกแก้วตัวเล็ก ชาวบ้านจะให้จี๊คนเวลาแห่ไปตามบ้านต่างๆ แต่ก่อนที่จะนำพระนาค จะต้องไปบอกกล่าวให้ผีบ้านผีเรือนตัวเองก่อนว่าจะบวชลูกของตนแล้วจึงนำพระนาคหรือลูกแก้วไปแห่ตามบ้านญาติพี่น้อง

ขั้นตอนการบวชพระนาคหรือลูกแก้ว ก่อนอื่นตัวของพ่อแม่ของพระนาคต้องไปหาบุคคลอื่นรับเป็นเจ้าภาพหรือที่เรียกว่าพ่อออกแม่ออกก่อน สาเหตุที่ต้องไปหาพ่อออกแม่ออกก็เพราะว่าพ่อแม่ของพระนาคไม่สามารถบวชลูกตัวเองได้โดยลำพังเนื่องจากไม่ต้องการให้เป็นบาปกรรมกับลูกของตัวเอง จำเป็นต้องหาพ่อออกแม่ออกมารับแทนพ่อแม่ตัวเอง พอหาพ่อออกแม่ออกได้แล้ว พ่อออกแม่ออกก็จะไปหาซื้อเครื่องบวชให้กับพระนาคหรือลูกแก้ว แล้วจึงแต่งดาเครื่องบวชเป็นผ้าอ้อมแล้วจึงจะทำการนำผ้าอ้อมไปแผ่หน้าบุญตามบ้านต่างๆ ในหมู่ของตัวเองเป็นเวลา 3-7 วัน ถ้าญาตินำผ้าอ้อมไปแผ่หน้าบุญบ้านใครเจ้าบ้านจะนำผ้าอ้อมไปประเคนให้หิ้งพระของเจ้าบ้านพร้อมกับทำบุญโดยการนำเงินใส่ในพานผ้าอ้อม พอครบกำหนดก็จะทำการบวชนาคทันที โดยการแต่งเครื่องทรงลูกแก้ว มีการแต่งหน้าทาแป้งทำเป็นจุดตามใบหน้าของลูกแก้ว ตกแต่งด้วยผ้าหลากสีต่างๆ ให้สีสันสวยงาม แล้วนำพระนาคหรือลูกแก้วแห่ไปบ้านเจ้าผี หรือเรียกทางภาษาภาคกลางว่าผีบ้านผีเรือนของพ่อ

⁷ หน้าเดียวกัน, หน้า 21-22 .

แม่ลูกแก้วก่อน จึงจะนำพระนาคหรือลูกแก้วไปยังศาลหลักเมือง เพื่อบอกกล่าวให้เจ้าพ่อหลักเมืองทราบก่อนจึงจะนำพระนาคหรือลูกแก้วแห่ตามสถานที่ต่างๆ และหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นเวลา 2 วัน ก่อนจะถึงวันบวช พิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งคือจะต้องทำพิธีเอาขวัญนาคหรือลูกแก้วก่อน ในการทำขวัญนาคหรือลูกแก้วนั้นสิ่งที่มีในพิธีกรรมจะต้องมีพิธีบายศรีสู่ขวัญทุกครั้ง สิ่งของที่ทำการแห่นาคหรือลูกแก้วมีหลายอย่าง สิ่งที่ต้องมีก็คือ รม ลูกแก้ว ใ้กางบังแดดให้กับพระนาคหรือลูกแก้วเวลาแห่ไปตามถนนในหมู่บ้าน พอถึงวันที่จะบวชเป็นพระหรือเณรเวลาแห่กลับมาแล้วพระนาคหรือลูกแก้วจะนุ่งขาวห่มขาว พอถึงเวลาที่จะนำพระนาคหรือลูกแก้วแห่รอบวิหาร 3 รอบ ในการแห่นั้นจะมีขบวนของกลองมอชิง หรือกลองชิงมอชิง หรือ ก้องกันยาว (ก้องเงี้ยว) เพื่อสร้างความสนุกสนานในขบวนแห่ทุกครั้งที่ในการแห่พระนาคหรือลูกแก้วนั้นจะมีการให้พระนาคจี๋คอกคน คนที่มีร่างกายแข็งแรงจะรับอาสาเป็นม้าจี๋ให้พระนาค โดยการให้พระนาคขึ้นจี๋คือที่อาสาเป็นม้าให้พระนาคหรือลูกแก้ว หรือบางที่ตัวพระนาคตัวโตก็จะให้นั่งหลังม้าจริง ๆ เพราะว่าไม่สามารถขึ้นจี๋คอกได้จึงให้ขี่ม้าแทน พอเริ่มบวชเป็นพระหรือเป็นเณรเรียบร้อยแล้วทางญาติก็นำพระใหม่หรือเณรใหม่มาประจำวัดที่บ้านของพระใหม่หรือเณรใหม่ต่อจากนั้นทางญาติก็จะนำเครื่องบวชต่าง ๆ และสิ่งของที่จะนำมาถวายพระใหม่หรือเณรใหม่ในวิหาร และทางญาติก็รับพรพระจากพระใหม่เณรใหม่ สำหรับเครื่องบวชนั้นมีสบงธรรมดา 1 ผืน จีวร 1 ผืน อังสะ 1 ผืน บาตร กล่องเข็ม มีดโกน ผ้ากรองน้ำ ลูกประคำ ส่วนผ้ารัดเอว (รัดประคด) จะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ เครื่องสักการะมีเทียนบวช เมื่อก่อนใช้ 6 แท่ง ปัจจุบันใช้ 3 แท่ง ส่วนผ้ารัดเอว (รัดประคด) จะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ เครื่องสักการะมีเทียนบวช เมื่อก่อนใช้ 6 แท่ง ปัจจุบันใช้ 3 แท่ง ดอกไม้ใส่ควัก (กระทง) หรือทำเป็นช่อไม้ลงไปพานสำหรับบวช 1 สรรคมน์ และศีล 1 ข้อ อุบัติณายะ 1 งานบวชลูกแก้วนี้ถือว่าเป็นการทานอีกลักษณะหนึ่งที่ชาวล้านนาถือว่ามีความสำคัญมากเพราะการได้ร่วมสร้างเนื่อนานุญขึ้นในบวรพระพุทธศาสนา เป็นโอกาสการทานครั้งใหญ่ของบุคคลในชุมชนซึ่งอาจร่วมเป็นเจ้าของเลี้ยงภัตตาหารแต่พระสงฆ์หรือเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานอาจจะบริจาคทรัพย์ปัจจัย

เล็กๆ น้อยๆ ตามศรัทธา นับเป็น โอกาสการทำบุญให้ทานที่เอื้ออานิสงส์หลาย
รูปแบบตามกำลังศรัทธาของผู้ถวายทาน⁸

ภาพที่ 2.4 ภาพการบวชพระหรือบวชลูกแก้วของชุมชนเกาะหลวงในอดีต

2.2 สถานะภาพความรู้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช้างและการแห่ช้าง ในภาคเหนือของประเทศไทย และใกล้เคียง

2.2.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องการแห่รูปช้าง

1) ประเพณีแห่ช้างเผือก ชุมชนลุ่มน้ำลี่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ประเพณีแห่ช้างเผือก โดยการแห่ช้างที่ทำจากไม้ไผ่สาน โครงเป็นรูปช้างและ
ตกแต่งด้วยด้ายสีขาว สัญลักษณ์แทนพระยาปัจฉิมนาเคนทร์ ช้างคู่บารมีของ
พระเวสสันดร ประเพณีดังกล่าวยังไม่มีข้อพิสูจน์ใครระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ยุคสมัย
ใด และใครเป็นผู้คิดขึ้นมาเป็นครั้งแรก แต่จากการทบทวนวรรณกรรมตามที่กล่าว
มาแล้วว่า พระครูศิริสุควิมล เชื่อว่าน่าจะเกิดขึ้นในช่วงที่ครูบาศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่
โดยการแห่ช้างเผือกเป็นเจตนาอื่นไม่ใช่เป็นการแห่ช้างเผือกเพื่อขอฟ้าฝน ส่วนการ
แห่ช้างเผือกเพื่อขอฟ้าฝนของครูบาศรีวิชัยมีมาในช่วงหลัง โดยผู้เฒ่าผู้แก่หลายๆ
ท่าน ในชุมชนกล่าวว่า พบเห็นในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา หรือประมาณก่อนปี พ.ศ.
2520 ไม่กี่ปีมานี้ ซึ่งในช่วงดังกล่าวเป็นช่วงเดียวกันกับครูบาขาวปีได้มาจำพรรษา
ที่วัดพระบาทผาหนาม และวัดต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลี่

⁸ หน้าเดียวกัน, หน้า 37

พอมหาสิงห์ไชย ปัญญา กล่าวว่า จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่พอรู้ว่า ถ้าปีไหนเกิดวิกฤตทางธรรมชาติ บ้านเมืองแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำ บ่อน้ำแห้งขอด น้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ชาวบ้านจะจัดพิธีขอฟ้าขอฝนขึ้น จะทำในช่วงเดือน กรกฎาคม (เดือนเก้าของทางภาคเหนือ) ก่อนเข้าพรรษา เพราะเป็นฤดูกาลที่ชาวนาจะต้องหว่านกล้า

การแห่ช้างเผือกในอดีตจะมีครุบาหรือพระที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ริเริ่มการจัดประเพณี โดยคนในอำเภอลี้มีความเชื่อว่าเป็นแนวคิดที่เกิดจากครุบาศรีวิชัย และครุบาขาวปี โดยเฉพาะครุบาขาวปี น่าจะเป็นผู้คิดริเริ่มประเพณีดังกล่าวขึ้นซึ่งครุบาขาวปีถือว่าเป็นลูกศิษย์ของครุบาศรีวิชัยที่กลุ่มคนในพื้นที่ให้ความเคารพเป็นอย่างมาก

ในพื้นที่ทำนน้ำจะมีครุบาจักรธรรมจักร โก วัดบ้านโป่งจะจัดชวนคนหนุ่มและผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความสามารถในการจักสานไม้ไผ่มาทำโครงเป็นตัวช้างตกแต่งด้วยผ้าขาวและฝ้ายดวงสีขาวทำแครงไม้พ้อห้ามได้ประมาณสี่คนนำช้างขึ้นบนแครงไม้ เมื่อทำเสร็จแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์สวดขอฝน ฟังเทศน์ถวายทานช้างเผือกเสร็จพิธีทางศาสนาแล้ว นำไปมอบให้พระที่วัดทางปลายน้ำ บ้านวังสะแกง หรือวัดบ้านดงหลวง จากนั้นชาวบ้านจะแห่ช้างเผือกมาตามลำน้ำลี้ มาถึงวัดท่าช้างจะหยุดพักและให้ชาวบ้านทำช้างแห่ช้างเผือกต่อไปวัดบ้านศรีเตี้ย วัดสันปูเลย วัดเหล่ายาว และวัดที่อยู่ตามลำน้ำลี้เรื่อยไปจนถึงต้นน้ำ การแห่ช้างเผือก จะมีการเทศนาปลาช่อน (ปล้ำจ้อน – ปล้ำหลิม) หรือธรรมพญาคางคก (คางคก) การฟังเทศนาธรรมปลาช่อน หรือพญาคางคกจะจัดขึ้นเป็นจุด ทำกันที่วัดบ้าง ตามแม่น้ำลี้บ้าง

ในพื้นที่ต้นน้ำมีการทำการแห่ช้างเผือกทุกปีโดยเริ่มจากครุบาวัดบ้านแ้ว และวัดทุ่งหัวช้าง สร้างช้างเผือก โดยจะทำช่วงเดือน 7 หรือเดือน 8 เหนือ การทำพิธีคล้ายกันกับทางทำนน้ำที่แห่ขึ้นมา แต่การดำเนินการจะทำในวัดที่สร้างขึ้นแล้วแห่ช้างไปตามลำน้ำไปยังพื้นที่ต้นน้ำ ในการดำเนินการในพื้นที่ต้นน้ำมีข้อสังเกตว่าน่าจะมื่ออิทธิพลมาจากความเชื่อจากเรื่องเจ้าแม่จามรีที่เล่าเรื่องถึงช้างเจ้าแม่จามรี

เดินทางมาถึงพื้นที่ทั้งสองแห่ง อีกประการหนึ่งน่าจะเกิดจากครุบาขาวปีที่ได้มา
บูรณะวัดแล้ว ทำให้มีการแห่ช้างเผือกขึ้น และมีการทำสืบทอดกันมา⁹

ภาพที่ 2.5 ภาพการแห่ช้างเผือก ชุมชนลุ่มน้ำลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

2) ประเพณีแห่ช้างเผือก ลุ่มน้ำแม่ตาน บ้านลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง จังหวัด
ลำปาง

“น้ำแม่ตาน” สายน้ำแห่งชีวิตจิตวิญญาณ หล่อหลอมเลี้ยงมนุษย์และสรรพสิ่งทั้ง
ปวงมีคุณอย่างอนเนกอนันต์มีคำบันทึกที่สืบทอดกันมาและรักษากันมายาวนานสายน้ำ
ที่หล่อเลี้ยงมีพิธีกรรมบอกเล่าผ่านภูมิปัญญา ล้วนแล้วแต่สืบทอดกันมาอย่างมี
จิตสำนึกแห่งการเคารพรักษาน้ำและแรงศรัทธาต่อองค์เจ้าพ่อขุนตาน “น้ำแม่ตาน”
มีต้นกำเนิดจากคอยขุนตานที่ตั้งอยู่บริเวณอุทยานแห่งชาติคอยขุนตานคาบเกี่ยว
ระหว่าง อ.แม่ทา จ.ลำพูน และ อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ความสำคัญของ “น้ำแม่ตาน”
เป็นสายน้ำที่ถูกเอาไปใช้จนหมดสิ้นไม่เหลือไหลลงสายน้ำอื่นดังเช่นสายน้ำทั่วไป
คนลุ่มน้ำแม่ตานตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงท้ายน้ำล้วนมีภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ลำน้ำ
สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากท้ายน้ำ กลางน้ำและต้นน้ำ จึงมีการสืบทอด
โดยยกเอาพิธีกรรมมาแสดงความอ่อนน้อมเคารพต่อธรรมชาติและผู้นำจิต
วิญญาณมุ่งให้ผู้คนบังเกิดจิตที่จะหวงแหนและเกรงกลัวในการเบียดเบียนทำร้าย
สายน้ำของ “เจ้าพ่อขุนตาน” ผู้มีพระคุณด้วยจิตใจที่กตัญญู

⁹ กุศล พยัคฆ์ศักดิ์, การศึกษาการแห่ช้างเผือก กับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน, สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม 2550, หน้า 28-29

ในเดือน 9 ขึ้น 15 ค่ำเป็นภูมิปัญญาแห่งการอนุรักษ์ลำน้ำแม่ตานหมายความว่า พี่น้องชาวบ้านที่อยู่ส่วนท้ายของน้ำ หรือที่เรียกว่า “พญาท้ายน้ำ” เมื่อใกล้ถึงฤดูฝนเมื่อมีความอยากได้น้ำสำหรับทำนา ก็ต้องปฏิบัติโดยการรวมกลุ่มกันแห่ช้างเผือกมาถวาย “เจ้าพ่อขุนตาล” เพราะมีความเชื่อว่าท่าน โปธกพรานช้างเผือกสัญลักษณ์ของพระราชา ในทุกปีชาวบ้านลำปางหลวง อ.เกาะคา จะต้องรวมตัวกันแห่ช้างเผือกจำลองมาทุกปีไม่ขาดเคยมีอยู่ปีหนึ่งขาดการทำพิธีทำให้บ้านเมืองแห้งแล้งได้รับความเสียหาย จึงต้องทำพิธีขอขมาทันที ความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงได้รับการเคารพ แต่ในปัจจุบันพิธีกรรมเหล่านี้กำลังหายไป จึงมีการให้ความสำคัญร่วมกันฟื้นฟูให้เป็นที่สนใจของคนตลอดสายน้ำ

ความเชื่อเล่าสืบต่อกันมาว่าสัตว์ที่เป็นพาหนะของเจ้าพ่อขุนตานกษัตริย์ที่ครอง “เวียงตาน” ในลำปางยุคแรก สัตว์ที่มีจำนวนมากและหาได้ง่ายแถบนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวน่าจะเป็นช้างโดยเฉพาะ “ช้างเผือก” ที่มีลักษณะพิเศษ พญาหรือกษัตริย์ในยุคนั้นนิยมใช้เป็นพาหนะ ดังมีเรื่องเล่าว่า เจ้าเมืองได้ อยากได้ช้างเผือกจึงได้ยกทัพมาขอกษัตริย์เวียงตาน ซึ่งก็ได้มอบให้ไปแต่ไม่ใช่ช้างเผือกเป็นช้างธรรมดาแต่ใช้ปูนทาไว้ โดยบอกว่าภายใน 7 วันห้ามอาบน้ำให้ช้าง พอครบกำหนดดังกล่าวเจ้าเมืองได้ก็ได้อาบน้ำให้ช้างปรากฏว่าปูนที่ทาช้างหลุดออกมา จึงรู้ว่าถูกหลอกด้วยความอับอายจึงยกทัพมาตีเวียงตาน เกิดการฆ่าฟันกันเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่นั้นมาจึงเชื่อว่า “ช้างเผือก” เป็นพาหนะของเจ้าพ่อขุนตานเจ้าผู้ครองเมือง

ประเพณีแห่ช้างเผือกจะมีขึ้นทุกปีประมาณเดือน 9 ขึ้น 15 ค่ำ ก่อนวันแตงดา 2-3 วัน ชาวบ้านจะพร้อมใจกันมารวมตัวกันที่ศาลาหมู่บ้านจัดทำช้างเผือกตกแต่งให้สวยงาม บางปีทำตัวใหญ่และมีลูกเล่น เช่น หูกระดิกได้ตามอารมณ์ของศิลปินที่มักสอดแทรกผ่านงานประติมากรรมพื้นบ้าน หลังจากตกแต่งเสร็จแล้วก็เอาบรรทุกใส่รถปิคอัพ แห่ไปตามหมู่บ้านเพื่อให้พี่น้องชาวบ้านได้มีส่วนร่วม และบริจาคเป็นกองทุนสำหรับแห่ช้างเผือกในปีต่อไป ซึ่งได้งบประมาณช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลลำปางหลวง การแห่ช้างเผือกนั้นมีพิธีกรรมดังต่อไปนี้

8.30 น. ขบวนช้างเผือกเริ่มเคลื่อนตัวไปตามถนนห้างฉัตร - เกาะคา มีการแห่ด้วยฆ้อง กลองวง ตลอดเส้นทางที่ขานและพาดผ่านลำน้ำแม่ตาน ระหว่างทางแวะสักการบูชา เจ้าพ่อหนานดืบจ้าง เจ้าผู้ครองนครเขลางค์ในอดีต ที่วัดปงยางคก อ.เกาะคา บ้านช่วง ปัจจุบันเป็นบริเวณสถานีอานามัยบ้านช่วง อ.เกาะคา ขณะก็

จะแวะเพื่อพ่อนหอก พ่อนดาบ แสดงสักการบูชาตรงจุดนี้ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ที่บอกกล่าวต่อ ๆ กันมา ขบวนรถแห่ข้างเผือกและรถติดตาม แล่นผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ จาก อ.เกาะคา ถึง อ.ห้างฉัตร ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านหม้อ บ้านป็นง้าว บ้านหัวหนอง บ้านขามแดง ระหว่างทางรถก็จะเคลื่อนอย่างช้า ๆ เพื่อให้ผู้คนได้ร่วมทำบุญและบูชาสักการะ

10.50 น. ขบวนจะหยุดพักที่วัดห้างฉัตร เพื่อถวายเพลแด่พระสงฆ์ มีการต้อนรับจาก คณะเหล่าแก่นายโสง และชาวบ้านชุมชนห้างฉัตร ม.1 และ ม.2 ด้วยคณะแห่วงดนตรีพื้นบ้านที่พื้นฟูขึ้นมาเพื่อใช้ต้อนรับแขกต่างบ้าน และร่วมรำรำด้วยความปิติและปลาบปลื้ม จนพอสมควร คณะเหล่าแก่นายโสง นำขบวนข้างเผือกถัดเลาะไปตามเส้นทางผ่านบ้านดอน บ้านหัววัง อ.ห้างฉัตร คู่อ. “แท่นข้างเผือก” บริเวณ “เวียงลม” ตามประวัติชัยภูมิ การสร้างเมืองของเจ้าพ่อขุนตานในอดีตและจะมีการพ่อนหอก พ่อนดาบ ตบบำผาบ พ่อนเจิง ของพี่น้องสองอำเภอ ต้อนรับเพื่อสร้างสิริมงคลกับตัวและถวายแด่องค์เจ้าพ่อฯ

พิธีกรรมเริ่มต้นจาก เหล่าแก่นายโสง พ่อป็น แสงบุญเรือง หัวหน้านายโสง อายุ 65 ปี ทำพิธีบอกกล่าวแด่องค์เจ้าพ่อขุนตานและเสนาลูกสมุน ตลอดจนเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขาให้มารับทราบ รับรู้ถึงพิธีที่ลูกเหล่าลูกแบ่งกระทำในวันนี้เพื่อจะขอให้ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล พระสงฆ์สวดมนต์ตามแบบฉบับโบราณและธรรมปลาช่อน (ที่สัมพันธ์กับพุทธชาดก มีเรื่องเล่าว่า ในอดีตนั้นมีปลาช่อนตัวใหญ่ จะคอยดูแลคุ้มครอง ป้องกันภัยอันตรายแก่ปลาตัวเล็ก ๆ ปู หอย เต่า และสัตว์น้ำในแม่น้ำไม่ให้คนมาจับไปหรือทำลายได้ แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งลำน้ำเกิดแห้งแล้งมาก น้ำตื้นเขินปรากฏว่ามีนกที่คอยจ้องจะโฉบกินปลาในแม่น้ำ ปลาช่อนจึงแสดงอภินิหารให้น้ำทะลักไหลมา ปลาตัวเล็กตัวน้อยพร้อมปู หอย จึงรอดตายไปได้) หลังพระสงฆ์แสดงปลาช่อน ชาวบ้านที่มาร่วมต่างรับศีลรับพรจากพระสงฆ์ก็เป็นอันเสร็จพิธี¹⁰

¹⁰ สิริวัฒน์ แสงสานดิชธรรม, โครงการวิจัยการสืบค้นประวัติศาสตร์ตำนานเจ้าพ่อขุนตาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายจัดการท้องถิ่น, 2551), หน้า 148 – 149.

ภาพที่ 2.6 ช้างเผือกที่ใช้ในการแห่ประเพณีแห่ช้างเผือก บ้านลำปางหลวง
ตำบลลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

2.2.2 ประเพณีที่มีรูปช้างเกี่ยวข้อง

1) ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติในทางภาคเหนือนิยมพูดกันว่า ตั้งกรรมหลวง ประเพณีนี้นิยมทำกันแทบทุกวัดวาอารม ในช่วงเทศกาลยี่เป็งเชื่อกันว่าการฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจนจบ จักได้รับอานิสงส์เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ บางวัดก็จัดเป็น 2-3 วัน คือวันแรกเป็นวันแต่งดา จะมีการประดับประดาตกแต่งสถานที่ที่มีการจัดราชวัตร ปักจ้อน้อยตุงจ้อย ตุงอ่อนแอ่ง (ช่อธงเป็นรูปช้าง ม้า วัว ควาย รูปคน หญิง ชาย) เอามาแขวนไม้ตามจุดหรือสถานที่ที่จัดตั้งกรรมมาสน์เทศน์ มักนิยมใช้วิหารเป็นสถานที่ประกอบพิธี โดยเฉพาะกรรมมาสน์นั้น จะประดับประดาเป็นพิเศษประหนึ่งว่ากรรมมาสน์นั้นตั้งอยู่กลางป่าหิมพานต์ คือประดับไปด้วยหน่อกล้วยหน่ออ้อยแนบดอกไม้ 1,000 ดอก มะพร้าว กล้วย อ้อย เป็นลำเพื่อบูชาคาถาพันส่วนด้านนอกจะจัดเป็นทางเดิน สองข้างประดับไปด้วยโคมไฟน้อยใหญ่ ธงรูปช้าง ม้า ธงเสมาธรรมจักรและธงชาติเข้าใจกันว่าเป็นการอัญเชิญพระยาเวสสันดรเข้าสู่เมือง

วันต่อมาหรือวันที่สอง จะมีการเทศน์มหาชาติ 13 ถึงกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอุทิศ ส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับหลังจากนั้น จะมีการเทศน์ธรรมชะตาปี เดือนและวัน เกิดเชื่อกันว่าผู้ใดเอาธรรมชะตาไปฟังจะทำให้ชะตาชีวิตของตนรุ่งโรจน์ในหน้าที่ การงานและปราศจากรอคภัยไข้เจ็บตลอดถึงอุปัทวะกังวลทุกอย่าง

วันที่สามหรือวันสุดท้าย คือวันเดือนยี่เป็ง (เพ็ญเดือน 12) เริ่มงานตั้งแต่เลยเที่ยงคืน ของวัน ขึ้น 14 ค่ำ ประมาณ ตี 01.00 น. มีการนั่งข้าวเหนียวให้สุกเพื่อเอามาทำเป็น ก้อนให้พอ 1,000 ก้อนเป็นการบูชาพระคาถาพัน พอได้เวลาประมาณ 04.00 น. ก็ จะเริ่มเทศน์กัณฑ์ที่ 1 ทศพร เป็นลำดับไปจนถึงกัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์หากการเทศน์ ที่มีเนื้อเรื่องยาวมาก เช่น ฉบับเต่าลี้มหลับ อินดงเหลา ใฝ่แจ้เรียวแดง ฯลฯ เหล่านี้ ก็ครบ 13 กัณฑ์จะถึงประมาณ เที่ยงคืน และในช่วงกลางวันแต่ละวันนั้นจะมีการ ปล่อยโคมลอยเพื่อปล่อยเคราะห์ปล่อยโศรกให้ลอยไป

ในเวลาหัวค่ำจะมีการแสดงธรรมอันสงฆ์ละเอียด (ประทีป) สลับช่วงนี้ทุกคนที่อยู่ ในพิธีก็จะจุดผางพะตี่บูชา ทางวัดจะมีการให้สัญญาณ กลอง ช้อง เพื่อให้คนที่ไม่ สามารถเข้าร่วมพิธีได้จุดพะตี่บูชาที่บ้านของตนในวันนี้กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่ม พ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน มักจะร่วมกันจัดเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ ในตอนกลางคืนก็จะ มีการปล่อยโคมลอยอีกเช่นเดียวกันมีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทั้งเพื่อพุทธบูชา และถวายสักการะแด่พระธาตุเกศแก้วจุฬามณีบนสวสวรรค์ และจะพากันจัดบวนแห่ เข้าวัดกันอย่างสนุกสนาน ในวันแรม 1 ค่ำตอนกลางคืนจะมีการลอยกระทงตาม แม่น้ำลำคลอง สมัยก่อนนั้นเป็นกระทงเล็ก ๆ ไม่มีการประกวดจัดขึ้นเพื่อไปลอย เป็นการบูชาพระแม่คงคาหรือรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า โดยใช้ใบกล้วย เย็บเป็นกระทง¹¹

¹¹ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ประเพณีชาวยอง, (โครงการพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 17 -19

ภาพที่ 2.7 ช้างแก้ว ม้าแก้ว ใ้ในงานเทศกาลมหาชาติในเชียงตุง ประเทศพม่า

ภาพที่ 2.8 คราวทานช้าง ม้า เชียงตุง ประเทศพม่า

2.2.3 ปราสาทผ้าขาว (หอผ้าขาว) เครื่องสักการะสำคัญที่นิยมใช้ควบคู่ในการแห่ช้าง

เป็นวัตถุทางอันสูงส่งที่ชาวไทลื้อใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) นับแต่อดีตในชุมชนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำจะมีการจัดประเพณีตั้งธรรมหลวงเป็นประจำทุกปี โดยได้จัดทำปราสาทผ้าขาวและมณฑก (มณฑป) ผ้าขาวขึ้นเพื่อทานไปไว้ภายภาคหน้า (ภพภูมิต่อไป) อุทิศไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ ในการจัดทำปราสาทผ้าขาว ชาวไทลื้อได้ใช้ฝีมือในงานช่างหลาย ๆ ด้านในการจัดทำ เช่น งานช่างไม้ งานช่างจักรสาน งานช่างถักทอผ้า งานช่างฉลุกระดาษงานช่างทั้งหลายที่กล่าวมานี้จะปรากฏอย่างเด่นชัดในส่วนประกอบต่าง ๆ ของปราสาทผ้าขาว ซึ่งปราสาทผ้าขาวมีลักษณะขึ้นโครงด้วยไม้ หุ้มด้วยผ้าฝ้ายสีขาวประดับตกแต่งด้วยกระดาษฉลุ

เนื่องจากปราสาทผ้าขาวเป็นสิ่งสมมุติที่เกิดจากความเชื่อของชาวไทลื้อที่เกี่ยวข้องกับภพภูมิหน้าหลังความตาย เป็นสิ่งที่ลี้ลับยากที่จะคาดเดาได้ จึงก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ภพภูมิที่พึงพอใจ และพร้อมด้วยที่อยู่อาศัยชั่วคราวของสิ่งอันวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์แบบเพื่อให้การดำรงอยู่ในภพภูมิโลกหน้าบริบูรณ์มากที่สุดแนวทางการปฏิบัตินี้ได้มีการกระทำที่สืบต่อกันมาจนเกิดเป็นความเชื่อธรรมเนียมแบบแผนของชาวไทลื้อ โดยมีความเชื่อว่าปราสาทผ้าขาวที่เคยใช้ทานไปแล้วนำกลับมาใช้ทานใหม่นั้น ผู้ล่วงลับอาจจะไม่ได้รับ หรืออาจจะได้รับแต่เหมือนการเข้าบ้านผู้อื่นอยู่ ผู้ที่จะสามารถอาศัย หรือใช้สอยปราสาทผ้าขาวได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีบุญบริวารมากพอผู้ที่มีบุญบริวารมีไม่มากพอจะอยู่ปราสาทผ้าขาวไม่ได้

ดังนั้นปราสาทผ้าขาวแต่ละหลังที่เกิดขึ้นต้องเป็นปราสาทที่สร้างขึ้นใหม่เป็นคราวๆ ไป นอกจากความเชื่อที่เกี่ยวกับปราสาทผ้าขาวในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ในภพภูมิโลกหน้า เป็นต้นว่า นิทานเรื่อง “วอกตะไคร้หิน” ได้กล่าวถึงสิ่งที่มีฤทธิ์เดชมากสามารถเอาชนะบรรดาเทวดาทั้งหลายได้ จนพระอินทร์ต้องตั้งให้เป็นเทวบุตร โดยได้มอบดอกไม้คำหกดอก เครื่องเทวบุตรและเนรมิตปราสาทให้เป็นที่พำนัก จากนิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การที่จะเป็นเทวดาได้ต้องมีปราสาทเป็นที่อยู่ ดังนั้นปราสาทที่

ชาวไทลื้อทำอุทิศให้ผู้ล่วงลับหรือทานไปไว้ภายภาคหน้าเพื่อที่จะได้ใช้สอยแล้วยังหวังผลานิสงฆ์ให้ได้ไปเกิดเป็นเทวดาสมดังที่ทุกคนปรารถนา¹²

¹² สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พุทธศิลป์ไทลื้อ, (โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 126 -133

ภาพที่ 2.9 รูปปราสาทผ้าขาว

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้

2.3.1 แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resources) มีความหลากหลายประเภท ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นหนึ่งเดียว ประเภทมรดกมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น แหล่งโบราณคดี สถานที่ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์บอกเล่า สถาปัตยกรรม การถ่ายภาพ วรรณกรรม คอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ ดนตรี ศิลปะการละคร เป็นต้น อันเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากแนวคิดนี้ผู้ศึกษาจะนำไปเป็นกรอบในการวิเคราะห์ในการแบ่งประเภททรัพยากรทางวัฒนธรรมของการศึกษาประเพณีแห่ช้างผ้า ชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์ และสืบสานอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

บุญเทียน ทองประสานอ้างในรววัน อินตะเสน ได้มองว่าวัฒนธรรม คือ ระบบคุณค่าที่รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง โดยสัมพันธ์กันเป็น โครงสร้าง และมีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชนและคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้งหมด ในแง่นี้วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่างๆ เท่านั้นแต่คือบทสรุปของความคิด

และการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่อสังคมขึ้นเป็นโครงสร้างทั้งทางด้านการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้านอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และอำนาจด้านการตัดสินใจ (การเมือง) ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก อันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นส่วนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นและมีการดำรงอยู่สอดคล้องเพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง¹³

ธีรวัฒน์ ชะอุ่ม อ่างในธนิก เลิศชาญฤทธิ์ กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คือ การค้นหาการรักษาและการให้คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมให้ตอบสนองความต้องการของสังคม ชุมชนและความเป็นมนุษย์ แม้ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ (Circumstance) และยุทธวิธี (Strategy) ของแต่ละพื้นที่ สังคม ชุมชน และประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม และน้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น หรือในแต่ละประเทศ อาจมีกระบวนการและขั้นตอนหลายขั้นตอนไม่เท่ากันและไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่

1. ประเมินความสำคัญ (Assessing Significance) การประเมินความสำคัญในที่นี้หมายถึง การแปลความหมายสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการแปลความหมายนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์ หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณค่าต่างๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรม ในการประเมินความสำคัญ นักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชนและบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเข้าใจทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ภายใต้บริบทต่างๆและเพื่อให้การจัดการได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพ
2. การวางแผนการจัดการ (Planning for Management) เมื่อมีการประเมินความสำคัญทรัพยากรวัฒนธรรม มีการจัดทำโครงร่างคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างดี และมีการพรรณนาความสำคัญและประวัติเกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว กระบวนต่อไปก็เป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติงานหรือแผนการจัดการที่เหมาะสม การวางแผน

¹³ บุญเทียน ทองประสาน, แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. (กรุงเทพฯ : สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2531)

การจัดการยังต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ชนพื้นเมือง และผู้สนใจอื่นๆ ด้วย

3. การกำหนดรายการการจัดการ (Management Program) การจัดการอาจทำได้หลายวิธี แต่หลักการเบื้องต้นคือ การจัดการตามข้อเสนอแนะและลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก รูปแบบการจัดการมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น สภาพทางกายภาพของทรัพยากร เงื่อนไขทางสังคม ทำเลที่ตั้ง ความสำคัญ ฯลฯ มีตั้งแต่การเสริมความมั่นคงการทำไร่ไถนา การบูรณะ การเคลื่อนย้าย การฝังกลบ การสงวนรักษาและการดูแลรักษา เป็นต้น แต่การจัดการต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ด้วย¹⁴

2.3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นควบคู่กับระบอบประชาธิปไตยที่เชื่อเรื่องสิทธิ และความเสมอภาคของประชาชนที่มีความสามารถและศักยภาพที่คิดเองเป็น ในการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน ถือว่าเป็นอำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่มองค์กรในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความคิด ระบบความเชื่อ และความยึดมั่นถือมั่น

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมส่งผลให้ความรู้สึกรับรู้ของบุคคล กลุ่มองค์กรเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการ การทำงานต่างๆที่อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ วางแผนงาน และดำเนินงานให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ

1) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการพัฒนาประเทศที่เปลี่ยนจากการเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมาเป็นพัฒนาคนหรือให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ปรากฏชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ที่รัฐจะต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

¹⁴ วีระวัฒน์ ชะอุ่ม, การจัดการความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), หน้า 27-28.

2540 ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคมมูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ¹⁵

กิจกรรมที่มีการเข้าร่วมของประชาชนในการคิดแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของชุมชนนี้สามารถกระทำได้โดยตรงโดยการวางแผน โครงการ ร่วมปฏิบัติงานในลักษณะของการเสียดสีแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผลงานด้วยความสมัครใจตลอดจนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์และร่วมในชุมชน หรืออาจร่วมโดยผ่านตัวแทน เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือองค์กรอื่นๆ ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ความจำเป็นในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งมีความเร่งด่วนมากขึ้นเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบด้วยชั้นต่างๆ ดังที่ นิสากร สิงห์เสนี เสนอไว้คือ

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการหาสาเหตุของปัญหา ระบุปัญหาและความต้องการของชุมชนเอง
- การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม คือ การร่วมกันวางแผน โครงการงาน
- การดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาด้านสมาชิกในชุมชนเอง
- การมีส่วนร่วมในการลงทุนแบ่งสรรผลประโยชน์จากโครงการที่สร้างขึ้น
- การติดตามและประเมินผลจะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่าผลงานที่ทำลงไปนั้น ได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงไร

ซึ่งคล้ายคลึงกับ ปาริชาติ วลัยเสถียร¹⁶ ที่ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

¹⁵ บุญเทียน ทองประสาน, แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สภาคทอภิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2531)

¹⁶ ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 26

- การวางแผน ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดการใช้ทรัพยากร การติดตามและประเมินผล
- การดำเนินกิจกรรม ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรและควบคุมทางการเงิน
- การใช้ประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
- การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องรับแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน

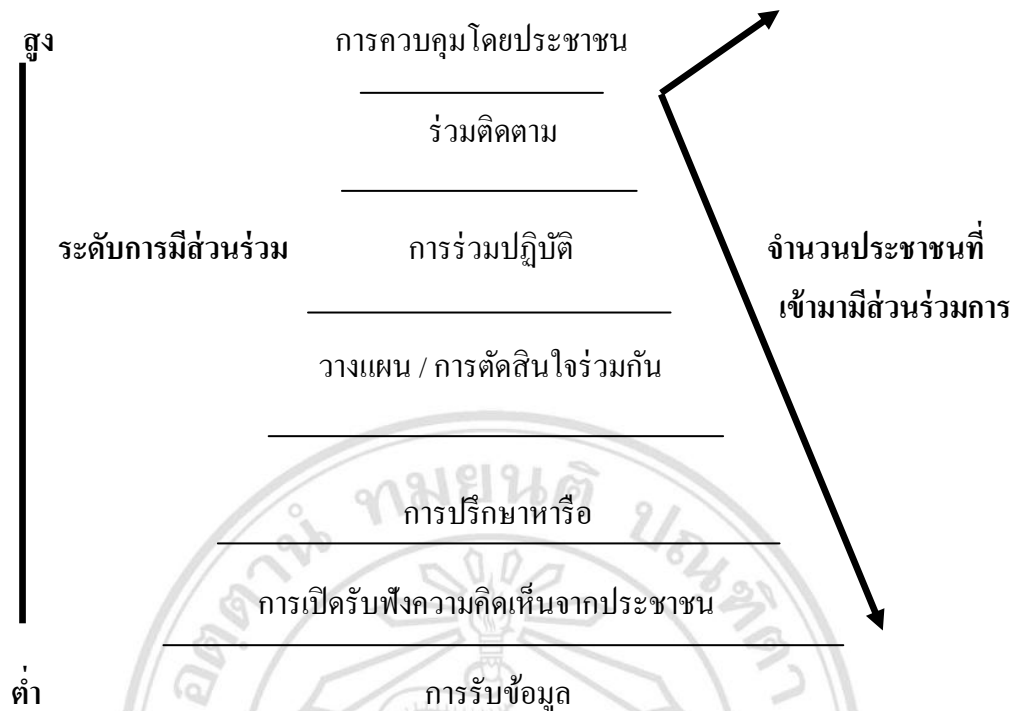
อุดม ชิดมณี¹⁷ ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอน คือ การสำรวจขั้นต้น การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามโครงการ การประเมินผลโครงการ และการพิจารณาทบทวนโครงการที่ตกลงไปแล้ว

2) ระดับการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล¹⁸ ได้แบ่งระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับ จะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุด ไปสูงสุด ได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนจนถึง ระดับการตัดสินใจร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ ระดับการติดตามตรวจสอบ จนสูงสุดคือระดับการควบคุมโดยประชาชน ดังภาพ

¹⁷ อุดม ชิดมณี, ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชนกับผลการดำเนินงานของกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540), หน้า 18-22

¹⁸ ถวิลวดี บุรีกุล, ทศวรรษ : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 2.

ภาพที่ 2.10 แสดงระดับการมีส่วนร่วม
ที่มา : ถวิลวดี บุรีกุล

- (2.1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับที่ต่ำที่สุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ แต่ไม่ได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับมาแนวทางในระดับนี้มีหลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การจัดนิทรรศการ เป็นต้น
- (2.2) ระดับการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ มีการเริ่มรับข้อมูลสะท้อนกลับมาจากประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็นและการบรรยายให้ความรู้ มีการซักถามได้ในประเด็นที่มีความสงสัย
- (2.3) ระดับของการให้คำปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และเจรจาอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินความก้าวหน้า และระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ สำหรับ

แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

- (2.4) **ระดับการวางแผนร่วมกัน** เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นจากระดับของการให้คำปรึกษาหารือ ซึ่งมีขอบเขตไปถึงการร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และการรับผิดชอบผลการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะพบว่ามีประเด็นความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมากมาย สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ เพื่อแก้ปัญหา
- (2.5) **ระดับการร่วมปฏิบัติ** เป็นระดับที่สูงกว่าระดับการวางแผนร่วมกัน กล่าวคือ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้
- (2.6) **ระดับการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผล** เป็นระดับที่มีประชาชนเข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้คือ การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผล ที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- (2.7) **ระดับการควบคุมโดยประชาชน** เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่นการลงมติ เป็นต้น
- นอกจากนี้ปรีดี โชติช่วง และคณะ¹⁹ ได้มองการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็นระดับ (Degree) ของการมีส่วนร่วมซึ่งจัดแบ่งจากระดับน้อยไปหา มาก ดังนี้
- ระดับที่ 1 ถูกบังคับให้ร่วม** มองว่าการที่ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ เพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย
- ระดับที่ 2 ถูกหลอกให้ร่วม** ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ในรูปแบบของค่าจ้างแรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง
- ระดับที่ 3 ถูกชักชวนให้เข้าร่วม** การมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นนี้ ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเองเรียบร้อยและพยายามชักชวน

¹⁹ ปรีดี โชติ และคณะ, การพัฒนาชุมชนและการบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : บริษัทบพิตรการพิมพ์ จำกัด, 2536), หน้า 110 – 112

ประชาชนให้ร่วมมือในทุกรูปแบบ โดยอาศัยระบบการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

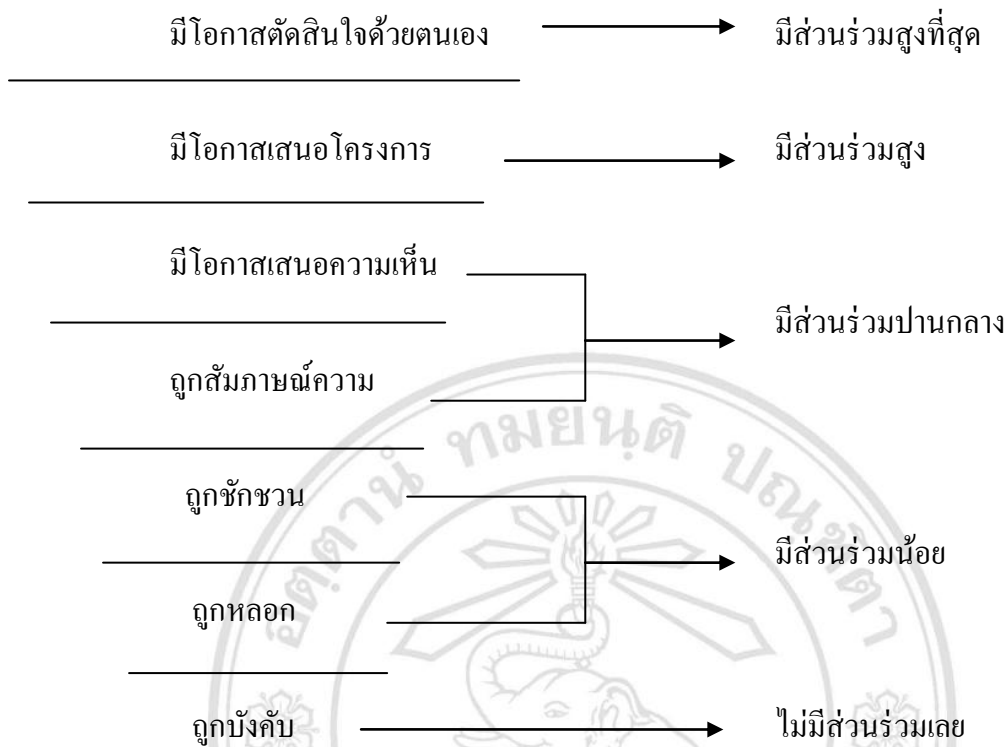
ระดับที่ 4 สัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมในชนิดนี้ จะปรากฏว่าปัญหาความต้องการ และเสียงเรียกร้องของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือ ผู้ที่วางโครงการจะต้องสำรวจปัญหา และความต้องการของประชาชนด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาของชาวบ้านคืออะไร ควรจะแก้ไขด้วยวิธีใด จะวางแผนอย่างไร และจะปฏิบัติตามแผนอย่างไร ซึ่งยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความคิดเห็น ในระดับนี้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการวางโครงการ และดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นส่วนราชการอยู่

ระดับที่ 6 โอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิด ประชาชนมีโอกาสในการตัดสินใจว่าปัญหาของตนเองคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดที่ดีที่สุดจนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการ และเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

ระดับที่ 7 มีโอกาสในการตัดสินใจ ซึ่งในระดับนี้ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติแผนและการประเมินผลโครงการ

ระดับการมีส่วนร่วมของปรีดี โฆติช่วง และคณะ สามารถสรุปลักษณะและยังใช้ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมาแล้ววางแผนภาพต่อไป

ภาพที่ 2.11 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา : ปรีดี โชติช่วง และคณะ

3) ปัจจัยและเงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์²⁰ กล่าวถึงเงื่อนไขด้านประชาชนในการมีส่วนร่วมอย่างน้อย 3 ประการคือ ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วมประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม นอกจากนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นกับเงื่อนไขดังต่อไปนี้ ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรม ประชาชนต้องไม่เสียเงินค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เข้าประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องทั้งสองฝ่ายและประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

²⁰ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2550), หน้า 12

ชัยชนะ สุทธิวรชัย²¹ ได้เสนอเงื่อนไขการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา มี 3 ประการคือ

- ความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจเป็นองค์การพัฒนาของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนาในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงิน การเมืองและความรู้
- ความพร้อมภายใน เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ โอกาส เข้าร่วมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
- การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งของจิตใจ การบริหารและการจัดการองค์กร และกิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก

ปาริชาติ วลัยเสถียร²² ได้กล่าวถึงปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนใน 3 ด้านคือ

- ปัจจัยด้านภาครัฐ กลไกของภาครัฐ กลไกของภาครัฐทั้งในระดับนโยบาย มาตรฐานและระดับการปฏิบัติต้องเอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ปัจจัยด้านประชาชน ประชาชนต้องมีสำนึกต่อปัญหา มีสำนึกต่อความสามารถ และภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเป็นผลประโยชน์จากประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และประชาคม
- ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ต้องมีบทบาทกระตุ้น ส่งเสริม เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากร ตลอดจนร่วมเรียนรู้จากชุมชนด้วย

²¹ ชัยชนะ สุทธิวรชัย, ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538), หน้า 31

²² ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 28

4) ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์²³ พบว่าอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

- อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมืองการปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ตกอยู่ในกำมือของทหาร นายทุน และข้าราชการ
- อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเองอำนาจ การต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์
- อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

ปรัชญา เวสารัชช²⁴ กล่าวว่าปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคมเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ (1) ความแตกต่างในสังคม ด้านรายได้ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ (2) ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย และ (3) ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดแจกแจงทรัพยากร

สรุปการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงความหมาย วิธีการ กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยเงื่อนไข และอุปสรรคของการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งในส่วนของประชาชน ชุมชนและหน่วยงานทางภาครัฐ ดังนั้น การศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วม ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ความรู้ของขั้นตอน กระบวนการ การศึกษาประเมินแห่งชาติ ชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์ และสืบสานอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

²³ ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภการพิมพ์, 2527), หน้า 144 – 152.

²⁴ ปรัชญา เวสารัชช, การประเมินศึกษาในชนบทไทย, (รายงานการวิจัยโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2526)

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และสืบสาน

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้จัดทำ โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ผล การศึกษารูปกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ดังนี้

1. การทำให้ผู้เป็นตัวอย่าง ถือว่า เป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโส หรือผู้เฒ่าผู้แก่โดย เป็นตัวอย่างของคนในครอบครัว ญาติพี่น้องชุมชนเดียวกัน
2. การคิดร่วมกันเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชน ได้แสดงความรู้สึกรักและความ คิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยนและเสนอความเห็น อย่างมีเหตุผล เปิดโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน
3. การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคล ระดับกลุ่มให้มากเพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาหลากหลาย และนำมา พัฒนากิจกรรมที่กระทำอยู่การบรรยายหรือเวทีชาวบ้านเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีก อย่างหนึ่งสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ ของชาวบ้านร่วมกัน อันส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวทางใหญ่ ๆ สำหรับส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมกับ การพัฒนามี 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง

การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องทั่วทั้งสังคมว่าวัฒนธรรมคืออะไร และวัฒนธรรม สำคัญสำหรับการพัฒนาอย่างไร เป็นยุทธศาสตร์ ที่สำคัญที่สุด เพราะเมื่อเกิดความ เข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทรรศนะหรือสัมมาทิฐิ) แล้วสังคมก็จะปฏิบัติถูกต้องได้เอง กิจกรรมในเรื่องนี้อาจมีดังต่อไปนี้

- 1.1 มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดอย่างสม่ำเสมอ
- 1.2 การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้การส่งเสริมการวิจัย การสังเคราะห์ข้อมูล ข่าวสาร และผลการวิจัยให้เป็นปัญญาที่สูงขึ้น
- 1.3 การสร้างสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ วิดีโอ มัลติมีเดีย การเผยแพร่ ทาง วิทยุและโทรทัศน์ มีการปรับปรุงอยู่เสมอ ควรแสวงหาความร่วมมือ จากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งภาคธุรกิจการเงินด้วย
- 1.4 การประชุมสัมมนา ในหลายรูปแบบกับกลุ่มต่าง ๆ และควรมีการประชุม ใหญ่ทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ภาค เป็นประจำทุกปี

2. การสนับสนุนเวทีทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น

ควรสนับสนุนเวทีทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลายในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ริเริ่มโดยชุมชนท้องถิ่น

3. ส่งเสริมสถาบันครอบครัว

ไทยเคยมีวัฒนธรรมครอบครัวที่อบอุ่น แต่บัดนี้สถาบันครอบครัวได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการพัฒนาแบบทันสมัย ควรพยายามตีประเด็นให้แตกต่างในสภาพความเป็นจริงของปัจจุบันจะส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวได้อย่างไร

4. ส่งเสริมองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน

ชุมชนที่เข้มแข็ง คือ ผู้ปฏิบัติวัฒนธรรม และชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน หลายฝ่ายกำลังจับประเด็นนี้ได้และเข้าไปสู่เรื่องนี้ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ควรร่วมกันจัดระบบข้อมูลข่าวสารเรื่องนี้เพื่อพัฒนาความเข้าใจดียิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งจะไปสนับสนุนการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้ง่ายและได้ผลมากขึ้น

5. ปรับการศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย

การศึกษาของไทยในปัจจุบันตัดขาดจากรากทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุสำคัญของความเสื่อมสูญทางวัฒนธรรมและเกิดปัญหาต่าง ๆ จากความขาดแคลนวัฒนธรรมไทยมีวัฒนธรรมที่ดีงาม ที่อาจารย์สุมล อรวิวัฒน์ เรียกว่าเป็น “สมบัติของการศึกษา” แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การศึกษาไม่ได้เรียนรู้จากสมบัติทิพย์นี้ ควรปรับการศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทยแต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการท่อง “วิชา” วัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการปฏิบัติและการซึมซับถ้าการศึกษาเอาความจริงเป็นตัวตั้ง การศึกษาก็จะสัมพันธ์กับวัฒนธรรม รัฐบาลควรมีนโยบายให้การศึกษาระดับปรับกระบวนการเรียนรู้จากฐานทางวัฒนธรรม

6. วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ

เนื่องจากวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจการกระจายรายได้ และการรักษาสภาพแวดล้อมดังกล่าวแล้ว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม

แห่งชาติ ควรร่วมมือกันสร้างความเข้าใจเรื่องนี้ให้ชัดเจน และกำหนดยุทธศาสตร์ ในการนำมิติทางวัฒนธรรมเข้ามาพัฒนาเศรษฐกิจ

7. กองทุนและการบริหารงานวัฒนธรรม

ในการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการพัฒนาต้องการเงินทุนและการบริหารจัดการที่ คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ควรมีการเพิ่มเงินกองทุนวัฒนธรรมให้มีจำนวนมาก พอวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลายและการกระจายอำนาจ อำนาจรัฐที่ รวมศูนย์จะบริหารจัดการเรื่องวัฒนธรรมไม่ดี และอาจทำให้เกิดความไขว้เขวถ้า เห็นความสำคัญของเรื่องวัฒนธรรม และต้องการส่งเสริมให้เข้มแข็งขึ้น ไม่ควรตั้ง กระทรวงวัฒนธรรม เพราะกระทรวงเป็นอำนาจรัฐรวมศูนย์ไม่เหมาะสมงาน วัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการส่งเสริมความหลากหลายตามธรรมชาติของ วัฒนธรรมแต่ควรออกกฎหมายสภาวัฒนธรรม (Culture Council) เพื่อปรับสถานะ ของสำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นองค์กรอิสระที่ได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากรัฐบาลทำนองเดียวกับสภาวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกาสำหรับ การศึกษาเรื่องแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อให้ ทราบถึงวิธีการขั้นตอนกระบวนการและแนวทางในการดึงดูดความสนใจให้เด็ก เยาวชนและประชาชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ ใช้เป็นเครื่องมือให้การกำหนดแนวทาง และส่งเสริมให้มีแนวทางในการกำหนด กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้ ดำรงอยู่ตลอดไป²⁵

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²⁵ เอื้องฟ้า ถาวรรักษ์, “การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “ รำตง ” อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี”, (กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2555), หน้า 19-21

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เอกสารและหนังสือ

สำนักงานวัฒนธรรมแม่เมาะ หนังสือเรื่อง “โครงการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง” โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน โดยกระทรวงวัฒนธรรม เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์ในการบูรณาการทุกมิติทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น จัดตั้งองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้และเผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิตในชุมชน พึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนและนำองค์ความรู้ในชุมชน ซึ่งได้มาจากปราชญ์ชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนและระหว่างชุมชน สังคม มาวิเคราะห์ และ บูรณาการกับ ภูมิปัญญาภายนอก ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างเหมาะสมมาวิเคราะห์ ด้วยการรวมพลังทุกหน่วยงาน ส่งเสริมวัฒนธรรมสู่สังคมเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้ต้องประกอบ 6 ด้าน คือด้านคลังสมอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ด้านลานวัฒนธรรม ด้านพิพิธภัณฑสถานบ้าน ด้านศูนย์สารสนเทศ และห้องสมุดประชาชน โดยการสร้างต้นแบบโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนระดับตำบลจึงได้จัดทำโครงการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยได้เน้นไปที่ประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนแม่หลวงจังหวัดลำปาง โดยได้รวบรวมประวัติความเป็นมา กรรมวิธีการทำช้างผ้า เครื่องสักการะแนวคิดและภูมิปัญญา²⁶

แดง ทัศนชัย หนังสือเรื่อง “เยือนถิ่นแม่เมาะ” เป็นการรวบรวมเรื่องราวของอำเภอแม่เมาะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบางเนื้อหาได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ บางเนื้อหาได้มาจากเอกสารตำรา ด้วยความตั้งใจที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้ลูกหลาน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษา ซึ่งในเนื้อหาประกอบด้วยสถานที่สำคัญของแต่ละตำบล ลักษณะทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่เมาะวัฒนธรรมประเพณี

²⁶ ธยานี ศรีโรจนกุล, “หนังสือเรื่องโครงการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง”, สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ, 2554.

ของชุมชน ที่นับวันจะสูญหายไปทุกที เป็นการสูญเสียอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างน่าเสียดาย²⁷

สมศักดิ์ พรหมวิชัย หนังสือเรื่อง “ธรรมเนียมสุภากาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ” เอกสารเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์และแนวคิดในการดำเนินงานวัฒนธรรมของอำเภอแม่เมาะให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตำบลและหมู่บ้าน เพื่อดำเนินกิจกรรมทางสังคมนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนและพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และได้นำองค์ความรู้จากเอกสารเล่มนี้ใช้ในการดำเนินการ อนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสานฟื้นฟู พัฒนาแลกเปลี่ยน และวิจัย เผยแพร่วัฒนธรรมของอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป²⁸

สายลดา สิทธิวงศ์ เอกสารเผยแพร่ “โครงการศึกษาเรียนรู้ชุมชนการจัดทำแผนที่ทางสังคม หมู่บ้านเมาะหลวง” เอกสารเพื่อดำเนินเรื่องราวของการจัดทำแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเมาะหลวงรวบรวมเรื่องราวประวัติของชุมชนเมาะหลวง สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเมาะหลวง ตลอดจนการวางแผน โครงการต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรม และได้รวมโครงสร้างผู้เกี่ยวข้องบุคคลสำคัญในชุมชนเมาะหลวงเอาไว้ ตลอดจนประวัติสถานที่ต่าง ๆ สำคัญในชุมชน²⁹

2.4.2 งานวิจัย

กิติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตลาดเก่าริมน้ำทุ่งหลวงรังสิต สรุปได้ว่าความร่วมมือในการผลักดันการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชน เกิดจากแรงขับเคลื่อนโดยภาครัฐ ภาควิชาการ และแรงขับเคลื่อนภายในชุมชน และซึ่งความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเป็นพลังผลักดันแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูให้เกิดเป็นรูปธรรม และมีความสอดคล้องต่ออัตลักษณ์ของชุมชน และการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการ

²⁷ แดง ทนันทชัย, หนังสือเรื่องเยือนถิ่นแม่เมาะ, (ลำปาง : ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2553)

²⁸ สมศักดิ์ พรหมวิชัย, หนังสือเรื่องธรรมเนียมสุภากาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ, (ลำปาง : สุภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ, ไม่ปรากฏปีที่จัดพิมพ์)

²⁹ สายลดา สิทธิวงศ์, เอกสารเผยแพร่โครงการศึกษาเรียนรู้ชุมชนการจัดทำแผนที่ทางสังคม หมู่บ้านเมาะหลวง . (ลำปาง : จิตอาสา กฟผ แม่เมาะ, 2554)

ออกแบบการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทาง อันส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความเป็นตัวตน ซึ่งจะนำมาซึ่งแนวทางที่เกิดจากการคิดร่วมกัน และเป็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่ยั่งยืน³⁰

พจนา เอกบุตร วิทยานิพนธ์เรื่อง ชุมชนลำปางหลงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม : กรณีศึกษางานประเพณีเป็งเป็งไหว้สาพระราชดู่เจ้า อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง สรุปได้ว่าชุมชนลำปางหลงมีประวัติศาสตร์ควบคู่กับวัดพระธาตุลำปางหลวงมายาวนาน และมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่โดดเด่น และจากการศึกษาประเพณีเป็งเป็งไหว้สาพระราชดู่เจ้า ชุมชนลำปางหลงมีการจัดรูปแบบ วิธีการ ความรับผิดชอบ หน้าที่การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วยวัด ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเข้มแข็งภายใต้ความสำนึกทางประวัติศาสตร์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนที่มีอยู่ร่วมกัน³¹

ลลิตา เกรือบุญมา วิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงความเป็นไทใหญ่ของคนในอำเภอมะแมะ ภายหลังการรื้อย้ายชุมชน ผลกระทบกรณี โรงไฟฟ้าแม่แมะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง สรุปได้ว่าความเป็นไทใหญ่เดิมของบ้านแมะหลงแต่เดิมมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่แล้วตั้งแต่แรกซึ่งปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงความเป็นไทใหญ่ แบ่งออกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในคือ การผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณีกับคนล้านนาในชุมชนบ้านแมะหลง การรื้อย้ายชุมชนจากผลกระทบ โรงไฟฟ้าแม่แมะซึ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลจากปัจจัยภายนอกที่ทำให้พื้นที่เดิมเปลี่ยนแปลงไป ชาวของวัดดู่บางอย่างได้สูญหายไป ความเป็นไทใหญ่ในชุมชนบ้านแมะหลงจึงเป็นภาพสะท้อนของกลุ่มชาติพันธุ์หลายๆกลุ่ม ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากการกลืนกลายของวัฒนธรรมและปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวเร่งรัด ที่ถึงแม้จะมีการรื้อฟื้น การอนุรักษ์แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีบทบาทหน้าที่ในการที่จะรื้อฟื้นความเป็นไทใหญ่กลับมาได้ดังเดิม

³⁰ กิตติศักดิ์ วิชาโกมลเสถียรงาน, “การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตลาดเก่าริมน้ำทุ่งหลวงรังสิต”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพและวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2555

³¹ พจนา เอกบุตร, “กรณีศึกษางานประเพณีเป็งเป็งไหว้สาพระราชดู่เจ้า อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556

เพราะความเป็นไทใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมานานแล้วซึ่งไม่ได้มีความเข้มแข็งมาตั้งแต่แรก ชุมชนจึงไม่มีพลังที่จะรื้อฟื้นหรืออนุรักษ์ความเป็นไทใหญ่ไว้ได้ดั้งเดิม³²

สุรัตน์ วรารัตน์ และคณะ วิทยานิพนธ์เรื่อง “พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองชีวิตชุมชนในเขตแผ่นดินหวัด ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง” เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองชีวิตชุมชนในเขตแผ่นดินหวัด ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนมีความรู้ การเปลี่ยนแปลงของโลกอันเป็นพื้นฐานการเป็นมัคคุเทศก์ รู้จักการรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในหมู่บ้าน รู้วิธีการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์และการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวขึ้นตอนการให้ดำเนินการวิจัยเริ่มด้วยการสำรวจทรัพยากร ท่องเที่ยว การเข้าพบผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อสร้างมิตรภาพและความร่วมมือในการวิจัย การสำรวจผู้ที่รู้ในท้องถิ่นและผลิต คู่มือการอบรม ขึ้นถ่ายทอดและเปลี่ยนเรียนรู้และการดูงาน และขั้นตอนปฏิบัติผลการเป็นมัคคุเทศก์ และการจัดงานส่งเสริมการท่องเที่ยว³³

วิวรรณ แสงจันทร์ รายงานเบื้องต้น “การขุดค้นศึกษาคัดลอกภาพเขียนสีแหล่งโบราณคดีค่ายประตูลา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง” เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีในเขตค่ายประตูลา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยเป็นการขุดค้นทางโบราณคดีในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เพื่อพุดถึงวิวัฒนาการความเป็นมาของดินแดนแถบนี้รวมทั้งถึงพุดถึงข้อมูลทางกายภาพและชีวภาพของจังหวัดลำปาง³⁴

จงกลณี คงชนะ การศึกษาเรื่อง “สถาปัตยกรรมถิ่นล้านนา บ้านเมาะหลวง” การศึกษารูปแบบของสถาปัตยกรรม และศิลปะในชุมชนที่เกี่ยวข้อง อันเกิดมาจากสภาวะแวดล้อม และอิทธิพลต่าง ๆ ผลัดดันให้เกิดการแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัวของงาน

³² ลิขิต เกรือบุญมา, “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเป็นไทใหญ่ของคนในอำเภอแม่เมาะ ภายหลังกการรื้อย้ายชุมชน ผลกระทบกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556

³³ สุรัตน์ วรารัตน์และคณะ, “การวิจัยเรื่อง พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองชีวิตชุมชนในเขตแผ่นดินหวัด ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง”, มหาวิทยาลัยโยนก, 2548

³⁴ วิวรรณ แสงจันทร์, “วิจัยเรื่อง การขุดค้นศึกษาและคัดลอกภาพเขียนสี แหล่งโบราณคดีค่ายประตูลา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง”, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่, 2541

นี้ขึ้นมา และการเสนอรูปแบบในลักษณะการบันทึก อนุรักษ์ศิลปกรรมเนื่องจากการ
ไฟฟ้า ฝ่ายผลิตมีโครงการรื้อถอนหม้อบ้านเพื่อขยายพื้นที่เหมืองลิกไนต์ ในปี พ.ศ.
2532³⁵

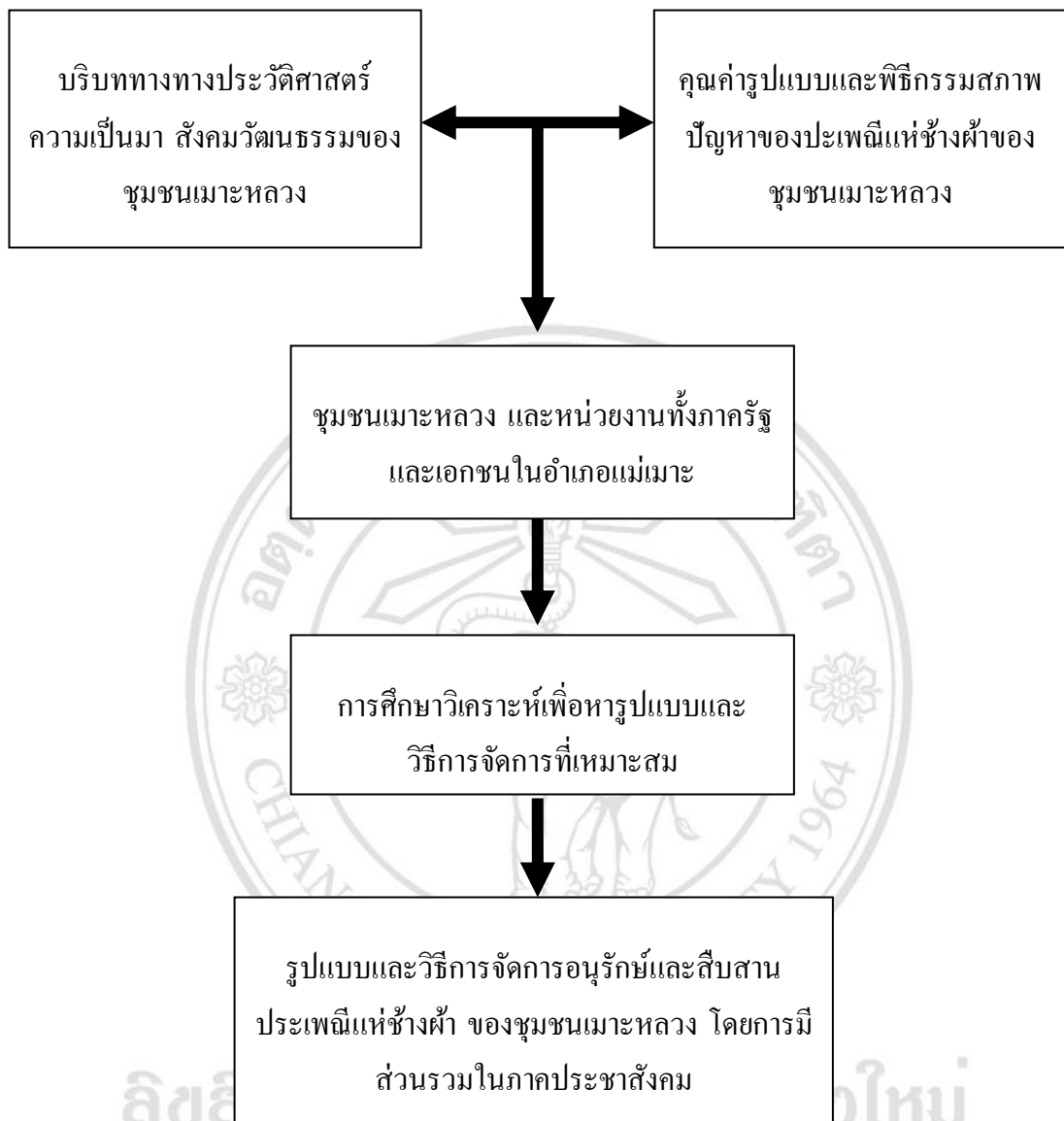
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษา ประเพณีแห่ช้างผ้า ของชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง นี้เป็นการศึกษา
เพื่อทราบถึง บริบทความเป็นมา รวมทั้งสภาพปัญหาทางสังคม เพื่อหาแนวทางในการจัดการอย่าง
มีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม ทุกส่วนใน อำเภอแม่เมาะ ให้หันมาร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์
ประเพณีแห่ช้างผ้านี้ ต่อไปโดยได้มีกรอบแนวความคิดในการศึกษาดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

³⁵ จงกลณี คงชนะ. “การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนา บ้านแม่เมาะหลวง”, สาขาศิลปะไทย คณะจิตร
ศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531

ภาพที่ 2.12 ภาพแสดงกรอบแนวความคิดในการวิจัย เรื่องการศึกษาประเพณีแห่งช้างเผือก ชุมชนเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์ และสืบสานอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม